

Dokumentation av workshop kring brunifiering

Boastad, Älmhult den 1/6 - 2015

Dagens tema var: Förändringar i vattnets färg – kan något göras?

Arrangörer: Helgeå Model Forest, Helgeåns Vattenråd och Partnerskap Alnarp

Bakgrund

Vattenfärgens förändring i sjön Möckeln sedan 1970-talet är en källa till oro över sjöns tillstånd hos lokal befolkningen. Från ett klart vatten till ett vatten med höga färgtal under 2000-talet. Sjön tillförs vatten från två större tillflöden samt genom en del mindre tillflöden.

Oron gjorde att man tog initiativ till att bilda en arbetsgrupp för att diskutera problem och söka lösningar på dessa. I den ingick bland annat representanter från fiskevårdsområdet, båtklubbar och sportfiskeklubbar. Nu lyftes denna fråga på nytt. För mer bakgrund se bilaga 1.

Workshopen - minnesanteckningar

Thomas Franzén hälsade alla välkomna till denna dag och bjöd till bords. Platsen och maten presenterades av Be.buisness retreat. Efter lunch gick vi i samlad trupp till övervåningen för eftermiddagens program.

Introduktion till ämnet

Lisa Germundsson från Partnerskap Alnarp var dagens moderator och höll i eftermiddagen som startade med att konceptet Model Forest och bakgrunden till workshopen presenterades av Jan Lannér, koordinator i Helgeå Model Forest (se bilaga 1).

Emma Kritzberg Lunds Universitet höll en föredragning om vilka faktorer som påverkar vattnet i Möckeln och brunifieringen utifrån ett längre tidsperspektiv. Om man nöjer sig med att se 150 år tillbaka har den ändrade markanvändningen bland annat medfört: Kortare väg för vattnet till de naturliga vattendragen, en kraftigt ökad andel gran, upphört bete av skogsmarken, ökad tillväxt av både träd och humusskikt i skogen. Dessutom har vi ett ändrat klimat med längre vegetationsperiod och ändrade nederbörds mönster. Skogsmarken inom Möckelns avrinningsområde och dess specifika karaktär beskrevs av Lars Strand från Skogsstyrelsen. Henric Linge berättade om Länsstyrelsens miljöövervakning av vatten samt de trender och förändringar de kan se.



Under introduktionen lyftes bland annat följande frågor:

- Vad vet man om de långa tidsperspektiven och brunt vatten.
- Förurningens roll att dölja det humusrika vattnet.
- Vilka faktorer som låg bakom de drastiska förändringarna i färgtal vid millenniumskiftet.
- Iakttagelser av en ökad mängd järn i vattnet och vad det kan innebära.
- Framförallt det ökade färgtalet vid år 2000 förbryllade de närvarande.

Gruppdiskussioner

Därefter bröt vi för kaffe och gruppdiskussioner. Med sig fick grupperna följande frågor: Vad ska vi göra? För vem/vilka vill vi göra det? Varför vill vi göra det? Nedan är en sammanställning av svaren från grupperna.

Vad ska vi göra?

- Utbildning av skogsbruket.
- Arbeta mer med slamfällor
- Skarpare tillsyn vid åtgärder vid vatten
- Skapa lövkantzoner och mer löv generellt i skogslandskapet.
- Använd/Ta fram/ bättre reningstekniker vid avvattning.
- Arbeta med kunskapshöjning av sektorn och om det behövs ändrade attityder till vatten hos markägare.
- Bibehålla ekosystemtjänsterna kopplade till rent vatten.
- Påverka markägarna och deras brukande – men vet mä vad som ska göras? (Vet någon vad som ska göras)?
- Gå till Källan – att arbeta i ett mindre avrinningsområde för att skaffa kunskap, det finns ett pågående projekt i Aggeån.
- Utbildning av skogsägare i vattenfrågor, mer och bättre information, håll vattnet kvar längre på land.

För vem/vilka vill vi göra det?

- Målgrupp för vad vi vill göra är jordbruket, skogsbruket och torvindustrin dvs markanvändarna.
- Barnbarnen och den biologiska mångfalden i våra vattensystem
- Dricksvattenkonsumtion, fiske, upplevelse baserad verksamhet och den biologiska mångfalden.

Varför vill vi göra det?

- Ökad livskvalité med rent bad och fiskevatten.
- Underlag för turism baserad på rekreation och friluftsliv.
- Viktigt att vårda naturen också för dess egenvärde.
- Den biologiska mångfalden.
- Ekonomin - dyrt att rena till dricksvatten och förlust av intäkter samt för kommande generationer.

Övrigt som noterades i grupperna

- FSC-certifieringen - hur förhåller sig den till problem men markanvändningens roll till ökad humusmängd.

- Vad är orsak och verkan vad gäller markanvändning och brunifieringen?
- Hur använder vi befintlig kunskap?
- Finns kunskapen för vilka åtgärder som ger effekt?
- Vad har den uppbyggnad av humusskiktet i skogen för betydelse för den utveckling som skett med allt brunare vatten?
- Vad är det naturliga tillståndet?
- Att få kunskap för rätt beslut idag!

Vid den avslutande diskussionen kom också följande frågor upp:

- Det är inte bara markanvändningen som påverkar Möckelns vatten - Vad betyder till exempel stambanan och de stora vägarna.
- Viktigt att bibehålla ekosystemtjänsterna.
- Motverka den allt ökade andelen gran i landskapet.
- Markägare känner idag ett ansvar för vattenfrågor – men kan vi säga vad de ska göra för att bidra till minskad brunifiering eller förbättra vattenkvalitén? – Nej verktygslåda mot brunifiering saknas.
- Vilka goda exempel finns? - Fanns till exempel ett i Lagan med översilningsmark. Finland har tagit fram ett antal fälttekniker kring rening av vatten från humusrika dräneringssystem.
- Kring kunskapen om vattenkvalitén och de mätningar som görs – kan de samordnas/justeras så att man till exempel kan mäta vilket humus tillskott olika tillflöden ger till sjöar. Kan ett mål vara att man ska kunna göra en budget för till exempel Möckeln – vad kommer in och vad kommer ut.
- Recipientkontrollen baseras på industrins och kommunernas utsläpp och har sin bakgrund i 1960-talets miljöproblem. Idag hamnar fokus mer på hur läckage från vår markanvändning påverkar vattenkvalité. Det pågår en pilotstudie i Saxån-Braåns avrinningsområde att få med sig de areella näringarna.
- Något hände kring år 2000 som gav kraftigt ökade färgtal - men vad?? – Detta var eftermiddagens 10,000:- fråga.

Summering

- Många skilda faktorer påverkar sannolikt den förändring i färgtal som kan konstateras. Vilken betydelse de faktorer som människan kan påverka på landskapsnivå var något oklart.
- Det fanns trots allt en övertygelse hos de församlade att ju längre vattnet hade från regndroppe till vattendrag desto större chans att minska transporten av humusämnen till vattendragen.
- För åtgärder saknas idag en verktygslåda med åtgärder som den enskilde markägarna kan göra som kan ge effekt. Kan de finska teknikerna vara en hjälp?
- Det påtalades behovet av någon form av aktuell kunskaps sammanställning kring brunifiering.

Nedtecknat av Jan Lannér

Bilaga 1 Varför idéverkstad på ämnet Vattnets färg?

Ökningen av humusämnen i våra vatten, den så kallade brunifieringen, har i många vatten varit mellan 50 och 300 procent de senaste 25 åren. En sådan förändring är den pågående ökningen av organiskt material (humusämnen) som lakas ut ur framför allt skogsmark och når sjöar och kustvatten. Ökningen syns i alla typer av sjöar, såväl näringsfattiga som övergödda och redan tidigare bruna sjöar, men även i kustvatten. Orsakerna till den ökande brunifieringen har tidigare relaterats till klimatförändringar, såsom temperatur och nederbörd. Men under senare år har det föreslagits att minskande försurning gjort att marken släpper ifrån sig mer humusämnen. Oberoende av vilken förklaringsmodell som är korrekt, har brunifieringen en hel del direkta effekter på vattnet som resurs för mänskligt bruk (Källa tidskriften Miljöforskning juni 2013).

Denna workshop ingår i en rad av workshopar som kommer att arrangeras av lokala intressenter och Helgeå Model Forest med stöd av Partnerskap Alnarp. Partnerskap Alnarp betraktas som föregångare när det gäller att överbrygga klyftor mellan akademi och näringsliv. Den övergripande målsättningen för Partnerskap Alnarp är att bidra till en hållbar utveckling inom de areella näringarna genom kunskapsutveckling i samverkan mellan SLU, näringsliv och myndigheter. I nuläget är det ett 80-tal partners som tillsammans med fakultetens forskare, lärare och studenter bidrar till att omsätta kunskap i praktiken samtidigt som universitetets forskning och utbildning utvecklas. Syftet med de workshopar som genomförs med Partnerskap Alnarp är att fånga in Helgeå Model Forests intressenters visioner för utveckling av sina frågeställningar och vilka åtgärder man vill göra för att uppnå visionerna. Målet är att utifrån detta formulera ett utkast till projekt och dess finansiering. Förutom att konkret avknoppas i olika projekt är resultatet av workshoparna en viktig del av Helgeå Model Forests strategiska plan för de närmaste 5 åren. Den strategiska planen utgör underlaget för IMFN:s bedömning av vår ansökan om fullt medlemskap.

International Model Forest Network (IMFN) är ett nätverk som sträcker sig runt om i världen och som arbetar för hållbar landskapsutveckling. Idag finns det 60 stycken Model Forest i 30 olika länder. Under våren 2014 accepterades Helgeå MF kandidatur till nätverket och efter en utvärdering under hösten 2015 är målet att vi ska få fullt medlemskap. Ett steg i det arbetet är att genomföra en rad av workshopar.

Bilaga 2 deltagarlista

Närvarande:

Arne Lundin, Christer Östberg, Möckelns FVO, Kjell-Åke Andersson och Tore Johansson, Möckelns FVO

Cecilia Axelsson, Älmhults kommun, Mathias Karlsson, Miljö & Bygg, Älmhults kommun samt Thomas Franzén. Kultur-fritid, Älmhults kommun (Model Forest)

Erik Brimse och Henric Linge, Länsstyrelsen Kronobergs län

Anna Helgesson, Stockholms Universitet

Christer Jönsson, Helgeåns vattenråd, Model Forest

Emma Kritzberg, Lunds Universitet

Lars Strand, Skogsstyrelsen

Lisa Germundsson, SLU Partnerskap Alnarp

Per-Erik Larsson, Miljöavd. Södra Skog

Simeon Adler, Jiffygroup /Unitorv

Åke Håkansson, Kronobergs sportfiskare

Emil Persson, Helgeå Model Forest

Ingvar Nilsson, Helgeå Model Forest

Jan Lannér, Helgeå Model Forest och Skogsstyrelsen